

NURETTİN TOPÇU'NUN DÜŞÜNCE SİSTEMİNDE DEVLET VE DEMOKRASİ*

Vehbi ÜNAL**

ÖZET

Nurettin Topçu'nun devlet ve demokrasi konusuna yaklaşımının anlaşılmasına yönelik bu çalışmada; Onun devlet ve demokrasi kavramına yüklediği anlam, devletin unsurları ve görevleri, devlet ve demokrasiyi tehdit eden unsurlar ve demokrasiyi eleştirisi vb. hususlara getirdiği açıklamalar ele alınmıştır. Nurettin Topçu devlet ve demokrasi anlayışını merkezîyetçilik, otoritecilik ve sorumluluk duygusu olmak üzere üç temele dayandırmaktadır. Bu üç temel merkezine de ahlaki yerleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nurettin Topçu, devlet, demokrasi.

ABSTRACT

Nurettin Topçu System Of Thought State And Democracy
Nurettin Topçu, 'approach to the new understanding of the state and democracy, the subject of this study, the state and imposed meaning to the concept of democracy, the elements and tasks of the state, government and democracy, and democracy, threatening the elements of criticism and so on. Events brought explanations are discussed. Nurettin Topçu, state centralism and democracy, and a sense of responsibility authorities basis of three bases. Topçu, the moral basis of the views of the state and puts them in democracy.

Key words: Nurettin Topçu, state, democracy.

GİRİŞ

Nurettin Topçu (1909-1975), ağırlıklı olarak felsefe ile uğraşmakla birlikte sosyoloji ile ilgili çalışmalarla dikkat çeken isimlerden biridir. Çünkü o, felsefesini bir toplum üzerine kurmaktadır.

Nurettin Topçu'nun eserlerinde toplumsal konulara sosyolojik bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Özellikle de din toplum ilişkisi yani kültür, teknik ve medeniyet, dini hayat, dindarlık, tasavvuf ve tarikatlar, eğitim,

* Nurettin Topçu'nun Sosyolojik Görüşlerinde Dini Unsurlar' adlı Yüksek Lisans Teziminin 4. Bölümü esas alınarak hazırlanmıştır.

** Dr., Elsin Çok Programlı Lisesi

ekonomi, iş hayatı, emek, miras, milliyetçilik, Anadolu İslam cemaatçiliği, devlet ve demokrasi vb. konular üzerinde durmuştur. Ayrıca tamamen sosyolojinin ilgi alanına giren konular üzerinde de yoğunlaşmış, bu konulara genel bir bakış açısı dışında farklı yorumlar getirmiş, tipolojiler ve değerlendirmelerde bulunmuştur.

Nurettin Topçu'nun düşünce sisteminde 'devlet' mefhumunun büyük bir yeri vardır. Sosyal konulara farklı bakış açısı, eleştirel yaklaşımı, toplumsal problemlere çözümler sunması, bugün de geçerliliğini koruyan ve tartışılabilir görüşler ortaya koyması göz önünde bulundurulduğunda böyle bir konu üzerinde çalışma yapmanın önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Topçu'nun, devlet ve demokrasi kavramlarına yaklaşımı, bu çalışmada vasıflama, anlama, açıklama ve karşılaştırma yöntemlerinden istifade edilerek analize tabi tutulmuştur. Konu ele alınırken yorum ve kritik yapılmaya gayret edilmiştir.

A. DEVLET

1. Tanımı

Genel olarak belli bir toprak parçası üzerinde toplumsal düzen ve istikrarı sağlamak için insanların hak, görev, sorumluluklarını bildirmek, davranışlarını meşru yollarla denetleme ve düzenleme yetkisi olan kuruma devlet denir. Günümüzde çeşitli özellikleri göz önüne alınarak devletler, 'egemen devlet', 'yarı egemen devlet', 'hukuk devleti', 'polis devleti', 'sosyal devlet', 'totaliter devlet', liberal devlet', 'laik devlet' vb. şekilde tanımlanmaktadır.¹ Başka bir ifadeyle devlet, "toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlıktır."² Devlet, Eflatun için filozofun gerçek hakkındaki bilgisinin ve insan ruhunun ideal bir form halinde tecessüm etmesi, Aristo için ferdin siyasi bir varlık olarak mensup olduğu organik bütünlük, Hobbes için insanın ontolojik varlığını güvence altına alan siyasi güç yapılanması, Rousseau için toplumun ortak iradesini temsil eden siyasi birlik, Hegel için Tanrı'nın yeryüzündeki yansıması ya da mutlak ruhun tarih içindeki tecessüm etmiş şeklidir. Bu tanımlara bakıldığında tarihi süreç içerisinde devleti iki kategoride değerlendirmek

¹ M. Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü*, Rağbet Yay., İstanbul, 2004, s.60.

² Türkçe Sözlük, *Türk Dil Kurumu*, Ankara, 10. Baskı, 2005, s. 514.

mümkündür, birincisi devlet mutlak değer ifade eden soyut ve aşkın bir kurum, ikincisinde ise, devlet belli sosyal işlevleri üstlenen bir siyasi üst kurum olarak kabul edilmektedir.³

Nurettin Topçu'nun fikir hayatında, devlet mefhumunun büyük bir yeri vardır. Topçu, devleti şöyle tarif etmektedir: "Devlet, muayyen topraklar üzerinde hâkimiyetle yaşayan insanların meydana getirdiği manevi birliktir. Millet varlığının ruhu demektir. Millet iradesinin gözüktüğü yerdir. Kendi başına yalnız vatan bir ceset, cansız bir vücut sayılırsa millet onun hayatı, devlet ise ruhu sayılmalıdır. Devlet milletin şuurudur."⁴

Nurettin Topçu, devletin tanımında üç temel unsurunu zikreder. Bunlar; muayyen toprak kavramı ile vatan, orada yaşayan insanlar tabiri ile millet ve hâkimiyet tabiriyle egemenlik, devlet varlığının esaslı unsurlarıdır. Nurettin Topçu, devletin temeli ve varlığının hikmetinde, hâkimiyet ve otoriteyi ileri sürer. Bu görüş doğrultusunda devleti, otoriteli (iradeli) veya otoritesiz (iradesiz) devlet olmak üzere ikiye ayırır⁵. Devlet, Topçu' da alabildiğine soyut ve kurumsallık dışı bir eksenine oturur. O'nun devlet tasarımı son muhasebede kaynağını Tanrısal iradede alan yüksek derecede kutsal ilkeler ve misyonlarda odaklaşmaktadır. Herhangi bir toplumun kendi başına varlığı onun millet olmasına yetmez. Bir toplumun millet olabilmesi, kendi varoluşunu Tanrısal-ahlaki ilkelere dönük olarak düzenleyebilmesinden geçer.⁶

2. Devletin Unsurları

Topçu, devletin tanımını yaparken devlette bulunması gereken unsurları da vermektedir; millet, vatan ve idare edici iktidar yani otorite yahut hâkimiyet.

a. Otorite

Nurettin Topçu, bu üç unsur üzerinde devletin bekası açısından önemle durmaktadır. Otoritenin olmadığı yerde devletin olamayacağını, itaatin mutlak olduğu yerde devletin kuvvetli, itaatin gevşediği yerlerde devletin zayıf olacağını belirtmektedir. Hemen belirtelim ki otoriteden

³ Ahmet Davutoğlu, "Devlet", *DİA*, C. IX, İstanbul, 1994, s. 235.

⁴ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, Hareket Yay., İstanbul, 1969, s. 49.

⁵ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, s. 52.

⁶ Süleyman Seyfi Öğün, *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, Dergah Yay., İstanbul, 1992, s. 168.

kastedilen ceberut, sorumsuz, la yüsel, vurduğunu öldüren, totaliter ya da polis devleti şeklinde anlaşılmamalıdır.

“Devlet kavramını meydana getiren, birlik halinde bir halk kütlesi ve vatan toprağıyla idare edici iktidardır. Bu üç unsurdan en eşaslı ve başta geleni, iktidar veya otorite dediğimiz manevi kuvvettir. Bu manevi kuvvetin bulunmadığı yerde devlet yoktur. Devlet iktidarının varlığı görülür. Bu itaatın mutlak olduğu yerde devlet kuvvetlidir. İtaatin gevşediği yerlerde devlet zayıftır. Bir devletin ululuğunu anlamak için, onun sınırlarını dolaşmaya veya ihracatının pek büyük rakamlarını araştırmaya lüzum yoktur; dağda ve şehirde kanunları yürüten zabıtasının kudret ve adaletini görmek kâfidir. Polisle jandarmanın kanun sayıldığı yer, ideal devletin vatanıdır. Bu kuvvetler, kanunun mümessili olmaktan çıkar da, zulüm yaparlarsa, devlet yıkılır. Eğer onlar halk tarafından itaat görmez ve hiçe sayılırsa, orada devlet yine içten yıkılır.”⁷

Nurettin Topçu, devletle ilgili düşüncelerinde ‘otorite’ önemli bir yer tutmaktadır. “Büyük sanayinin makineleştirerek çileden çıkardığı bugünün cemiyeti, eski cemiyetlerden daha çok devlet otoritesine muhtaçtır. Bizim devlet irademiz büyük Ömerlerle, Osman Gazilerin ruh sunarak temel koydukları otoriteli devlettir. Hangi şekil altında olursa olsun bu otoriteyi yaşattığımız müddetçe büyük devlet sahibi, büyük millet olabiliriz. Bir taraftan fertlerin ruh yapılarını olgunlaştırırken, bunun yanı sıra devletten işaret, kuvvet ve hayat olacak, devlet gücü ile gerçekleştirilecek meselelerimiz çoktur.”⁸ Nurettin Topçu’ nun görüşlerinde devlet ve otoriteye önemli yer vermesine rağmen bireyin özgürlüğü, yaratıcılığını kısıtlayan unsurlar, bireyi hiçe sayan anlayışlar, sosyal olayların nedeni olarak sadece toplumu gören ve bireyi dışlayan sosyolojizm anlayışını eleştirmektedir.⁹

Otorite, hem iyiye hem de kötüye kullanılabilir. İradesini ve otoritesini fertlerin ve zümrelerin çıkarları uğrunda kullanan devlet yıkılması gereken; Allah’a ulaştırıcı yoldan giderek iradesini ve otoritesini yaşatan devlet yaşaması gereken devlettir. Devletin iradesi otoritesi demektir ve iradesi zayıflayan devletin otoritesi de zayıflamış olur. Otoritenin zayıf-

⁷ Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, Dergah Yay., İstanbul, 1978, s.115.

⁸ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, Hareket Yay., İstanbul, 1969, s. 58.

⁹ H Bayram Kaçmazoğlu, *Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Birey Yay., İstanbul, 1999, s. 289.

laması ise toplum düzeninin bozulması ve sorumluluğun ortadan kalkması anlamına gelir. Otorite, sorumlulukla yaşatılır ve sorumluluğun olduğu yerde de devlet var demektir. Fertçilik ve liberalizm gibi anlayışlar, hürriyetçilik kisvesine bürünerek toplumda anarşiyi doğururlar. Bu ise, otoritenin aleyhinedir. Topçu'nun teklif ettiği devlet, aynı zamanda merkezîyetçidir.¹⁰ Ona göre otorite, düzenli yaşamın gereğidir.¹¹

Topçu, devlette otoritenin şerir ve zulüm olmaktan koruyacak unsur olarak da mesuliyeti öngörür. Yarının hesabını verecekleri düşünceyle hareket eden mesul bireyler, yapacağı her hareketin ve davranışın şuurunda olarak adım atacaktır. Bu ise onları istediği gibi davranma, istediği gibi yapma arzusundan vazgeçirecektir. "Devletin hâkimiyeti onun mesuliyeti demektir. İdare edilen zümreye verilen söz demektir."¹²

b. Mesuliyet

Devlet otoritesini selamete yaşatarak, zulüm olmaktan koruyacak unsur ise, mesuliyettir. "Mesul olmayanlar, zulüm yapabilme yolunu kendileri için açık bulacaklardır. Mesul olanlarsa yarın hesabını verecekleri hareketlerini her zaman adalet ölçüsüne vurmak mecburiyetini hissederek. Birkaç gün veya bir kaç yıl idare yerinde bulduktan sonra izini silerek devlet kapısından ayrılan fertlerin devleti, mesuliyet idealini gerçekleştiremez. Devlet gemisinin dümenini bir gün bile kullananlara, o günün akşamında hareketlerinin hesabını sorabilecek bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. Yavuz Selim'in vurdurduğu vezir boyunları, devlette mesuliyet idaresini besleyen kanları akıttı. Devlet ideal ve iradesine inanan büyük siyaset dâhisinin bu hareketini küçük ve ferdi ölçülerimizle ölçmeğe kalkmak hadsizlik olur. Devlet bir ziyafet sofrası değildir ki, büyük küçük şanslı olan herkes ona bir tesadüfle otursun, yesin içsin, sonra ağzını silip kapıdan çıksın gitsin. Böyle oldukça çevresinde sivrilen her kurnaz harisin devlet gemisini ele geçirmesine ve tahsil çağında bulunan genç nesillerin, ilim ideallerini gömen heves ve iştihalarıyla heder oluşlarına göz yummakta devam edeceğiz."¹³

¹⁰ www.aliosmangundogan.com/.../Ali-Osman-Gundogan-Nurettin-Topcu-Hayati.pdf.(08.11.2010).

¹¹ Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, s.125.

¹² Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, s.60.

¹³ Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, s.118.

Yine Topçuya göre, mesuliyetin olmadığı yerde anarşi olur, kargaşa olur, mesuliyet iradesi zayıflayınca fertlerde devlete karşı itimatsızlık başlar. "Zira nerede mesuliyet varsa, devlet oradadır. Mesuliyet yok oldukça devlet de geriler, yerini eski nizamın iskeleti altında barınan çapulculukla anarşiye terk eder. Mesuliyet yükünü üzerine alan fertler ortadan kalktıkça devlet sözü masal gibi dillerde söylenir."¹⁴ "Devlet varlığının alameti olan otorite, mesuliyet iradesiyle birleşip milletin fertlerinin hepsinin üstüne yükseldiği zaman devlet yücedir, hâkimiyet mukaddesdir. Devlet sahibinde mesuliyet iradesi zayıflayınca fertlerde devlete itimatsızlık başlar."¹⁵

Nurettin Topçu' ya göre devlet idarecilerinde mesuliyet şuuru yoksa yönetimin şekli ne olursa olsun millet sahipsizdir.¹⁶

c. Ahlak

Nurettin Topçu' nun devlet anlayışının temelinde ahlak yatmaktadır. Ahlak ise kaynağını dinden alır. O'na göre ahlak İslam dininin özü, esası ve bizzat kendisidir. Ahlakı dinden veya dini ahlaktan ayrı görmek isteyenleri, insanın iç dünyasını yine kendinden ayırmak isteyenlere benzetir.¹⁷ Mesuliyet duygusunun da ancak manevi değerlerle kazanabileceğini vurgulaması bir anlamda devletin temelini ahlaka dayandırıldığı anlaşılmaktadır.

Nurettin Topçu' nun bütün davası İslâm ahlâkına dayanan bir cemiyet düzeni kurmaktır. Ona göre âlemde ahlâktan daha güzel ve daha gerçek bir şey yoktur. Ahlâk, fertten topluma, devletten millete ve tarihe, ekonomik nizamdan sanata ve dine kadar uzanan fikir ve düşüncelerin üstünde, onların bir tacı gibidir. Aynı zamanda hepsinin temelinde olan bir vaktadır. Ayrıca ahlâk, insan hareketlerinin metafiziğidir. Prensipleri ister dine isterse de başka bir şeye dayansın her ahlâk bir kıymetler sistemine bağlı olup metafizik karakterini buradan almaktadır. Ahlâkın ilke ve prensipleri dinî kurallara dayanır. Çünkü ahlâk temelde dinî olgunluktan başka bir şey değildir. Ahlâk hayvani hayattan insani hayata yükselmiştir. Dolayısıyla da insanlığın ahlâk tarihi, aynı zamanda dinlerin de

¹⁴ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, s.54.

¹⁵ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, s.57.

¹⁶ Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, İstanbul, 1970, s.145.

¹⁷ Mustafa Kara, "Nurettin Topçu'nun Tasavvufi Düşüncesi", *Nurettin Topçu'ya Armağan*, Dergah Yay., İstanbul, 1992, s.37.

tarihi olmaktadır. Topçu'ya göre insanlığın ahlâkı Kuran'la tamamlanmıştır. İslâm dininin özü ve esası ahlâktır. Dolayısıyla da Müslüman olmak aynı zamanda İslâm ahlâkına sahip olmaktır, onu kendi hayatında yaşamak ve yaşatmaktır. Hz. Peygamber, Müslümanlığın huy güzelliği olduğunu söylemek suretiyle bu durumu açık bir şekilde ortaya koymuştur.¹⁸

Nurettin Topçu, belirli bir devlet şeklini savunmaz, çünkü kötü bir idare en iyi sistemde istibdat olabilir, önemli olan o devletteki irade kuvveti ve sorumluluk bilincidir.

Nurettin Topçu'ya göre, iktidarın kaynağı yönetilenlerin itaatidir. İtaat ise bir irade meselesidir. Devlete ana vasfını veren ve sürekli olan millî iradedir. Devletin şekli önemli değildir. Herhangi bir devlet şekli onu yaşatanların elinde değer kazanır. Devletin şekli değişir, fakat ondaki irade, iktidar ve hâkimiyet değişmez.¹⁹ Yine aynı şekilde milletleri iyiye, doğruya götürecektir idare, başların sayısında aranmamalıdır. Yaptığı her işte ve davranışta mesuliyet ve otoriteyi içselleştiren her an büyük mahkeme huzurunda hesap verme durumunda bulunan büyük ruhlar devletin başına/yönetime gelmesi ve ferdi değerlerin hareketlerini engelleyecek yıkıcı kuvvetleri önlemeye kabiliyetli idare, en iyi devlet idaresidir.²⁰ "İşte en iyi devlet şekli, devleti aşağı tabakanın menfaat sefaletlerinden kurtaracak bu devlet gönüllülerine teslim edecek şekildir. Bu şekil daima otoriteci devlet şeklidir. Her devirde en iyi devlet, en yüksek otoriteye sahip devlettir. Otorite zulüm olunca Neron'da, ilahi olunca Yavuz Selim'de gözükmektedir."²¹

"O zaman, eğer yeniden devlet yapıcı fert yoksa büyük mesuliyet sahipleri yetişmemişse hamura istediğiniz şekli verin, maya tutmuyor. Bir hastaya istediğimiz kıyafeti vermekle, onu gürbüz ve kıyafetli yapamadığımız gibi, iradesiz devlete de hangi şekli verirseniz, kimlere idare yerine getirirseniz, yerde yatan millet idaresi böyle şekil incelikleriyle ayağa kalkamıyor."²²

¹⁸ Hüseyin Karaman, "Nurettin Topçu ve İslam Ahlakı", *Din ve Hayat, TDV. İstanbul Müftülüğü Dergisi*, Sayı: 1, 2009, s. 72-76; Nurettin Topçu, *İslâm ve İnsan*, Hareket Yay., İstanbul, 1974, s. 70-71.

¹⁹ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s. 56.

²⁰ Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, s. 230.

²¹ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s. 56.

²² Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s. 146.

Devletin ortaya çıkışında Nurettin Topçu içtimai değil siyasi mukavele nazariyesini beğenmiştir. Buna göre bir zümre kendi hâkimiyetine dayanarak devleti kurar ve diğer içtimai zümreler onun etrafında toplanırlar.²³

Nurettin Topçu' nun devleti aşırı yüceltmesi bireyi göz ardı ettiği anlamına gelmez. Bilakis o, bireyin toplum yaşamındaki önemini de vurgulamıştır.

Nurettin Topçu, devleti bir insana, şahsiyete benzetmesi İbn Haldun'dan mülhemdir. İbn Haldun' a göre devlet bir şahıs gibidir; doğar, gelişir, geriler ve ölür. Nasıl ki her insanın belirli bir ömrü var ise devletlerin de belirli bir ömrü vardır.²⁴ Aynı zamanda devlete güç veren onu idare eden şahsın gücüyle de doğru orantılıdır. ²⁵ Benzer düşüncenin Nurettin Topçu' da da var olduğunu görmekteyiz.

Devlet, bir insandır ve bir şahsiyet olarak meydana gelir. Bu şahsiyet, millet yapısına en uygun teşkilatı ortaya koyar. Milletlin iradesini bu devletin içerisine eksiksiz bir şekilde yerleştirdiği takdirde teşkilat anlamlı olur ve başarıya götürür. Devlette kurucu olan şahsiyetin iradesi teşkilattan önce gelir. O adeta kaynağı millette bulunan iradenin sembolü ve kullanıcısı olur. Böyle bir şahsi iradeden ayrı, akla en uygun, genel bir devlet nizamı düşünmek manasızdır. Bundan dolayı her yerde devletin başka hayati, başka özü, başka içi ve başka yapısı görülüyor.²⁶ "Devlet bir insandır, dedik; eğer devlet kurucu olan şahsiyet yoksa devlette olmaz. Böyle bir değil, birçok fertler yetiştiren milletlerin devleti daima ayakta duruyor, esasen bütün mesele burada: işimiz, acayip ve muammalı terkipler bulmaya çalışan büyücü gibi yeni devlet şekilleri araştırmak değil, millet mesuliyetini üzerine alacak büyük şahsiyetleri sabır ve tahammülle yetiştirmek olmalıdır."²⁷

Tabakoğlu'nun da belirttiği gibi Nurettin Topçu, "devlete büyük yer vererek individualizmi reddettiği halde ferdi devletin varlığında eriten sociolojist görüşe de yabancıdır. O personalist yani şahsiyetçi görüşü

²³ Muhammed Sarıtaş, *Nurettin Topçu'da Sosyo-Pedagojik Yapı*, Mesaj Yay., Ankara, 1986, s. 78.

²⁴ İbn. Haldun, *Mukaddime I*, Çev: Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul, 1982, s. 505-507.

²⁵ İbn. Haldun, *Mukaddime I*, s. 537-538.

²⁶ Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s. 145.

²⁷ Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s. 146.

benimsemiştir. Ona göre İslam cemaati benimsediği davranın mesuliyetini omuzlarında taşıyan şahsiyetlerin bütünüdür.”²⁸

3. Türk Devletinin Unsurları

Nurettin Topçu' ya göre Türk devleti üç esasa dayanıyordu ve bu esaslar sayesinde devlet, cihan devleti haline gelmiştir.

a. Merkezîyetçilik:

“Adalet ve mesuliyet prensibine bağlanan merkezîyetçilik hukuk ve adalet nizamı içinde yaşatılmış, Osmanlılar bunun en mükemmel örneğini vermişlerdir. Orta Asya'da kurulan diğer Türk devletlerinin yıkılma sebebi, merkezîyetçiliğe bağlanmamaları idi.

b. Otoriterlik:

Otorite, hükümdarın keyif ve iradesine değil halkın dimağını teşkil eden münevverlere dayanıyor ve yapılan her hareketten Allah'a hesap verilmesi mecburiyeti bulunuyordu. Yavuz bütün dünyaya meydan okurken sadece zenbilli Ali Efendi önünde eğilmiş, Divan-ı Hümayun'un itirazı üzerine en büyük kararını geri alarak meclisin kanunlarına karşı gelmenin kimsenin haddi olmadığını göstermiştir. Otorite, halkın isteği ile Allah'ın iradesinin birleştiği yerde meydana gelen cihad yapıcı kudret olarak anlaşılmıştır.

c. Mesuliyetçilik:

Devlet, halkın bütün ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Hizmetlerin bir kısmını hürriyet prensibini zedelemeyen vakıf teşkilatına bırakabilir. Temeli halkın iradesi olan vakıf yoluyla devlet bünyesinde sosyal teşkilata yer verilmemiştir. Devlet kul hukukundan sorumludur. Otorite rejimindeki demokrasiye aykırılık, halkı inkâr etmek değildir. Esasen her rejimde halkın iradesi otorite arasındaki anlaşma kalkarsa devlet yıkılır. Fakat demokrasilerde iktidar halktan devlete yükselen ampirik bir gerçek olduğu halde Osmanlılarda devletten halka inen rasyonel vasıflı anlaşma ve yürütme kudretidir.”²⁹ “Mektepte ve mabedde, belediye dairesinde ve

²⁸ Ahmet Tabakoğlu, “Nurettin Topçu'da Devlet Anlayışı”, *Nurettin Topçu'ya Armağan*, Dergah Yay., İstanbul, 1992, s. 72.

²⁹ Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, İstanbul, 1968, s. 8-10.

ticarethanedede, orduda ve ailede cemaate ait mesuliyetin fertlere çevrildiği her yerde devlet vardır. Bir muallim devleti dershanede, imam mihrapta, tüccar pazarda ve asker nöbet yerinde aramalıdır. Onların bu vazife yerinde taşıdıkları mesuliyet devletin hakiki ifadesi, onun mümessili ve gerçek cephesidir.”³⁰

Devlette iradenin yıkılması durumunda vatandaşlar arasında hukuki bağların gevşeyeceğini belirten Topçu, cemiyet düzeninin zayıflayacağını, her sahada güvensizliğin görüleceğini bildirir.³¹

“Devletin temelinde kültür olmalıdır. Bu kültürün kaynağı ise insanlık sevgisi ve ebedilik ihtirasıdır. Milli devlet mesul, otorite, insan sevgisine dayalı ve ferdi kabiliyetleri geliştirici bir devlettir. O ferdi kabiliyetleri baskı altında tutmaya şiddetle karşıdır.”³²

Nurettin Topçu ‘nun devletin temel unsurlarından biri olarak ifade ettiği ‘otorite’ ve ‘mesuliyet/sorumluluk’ anlayışı günümüz hukuk ve sosyal devlet anlayışının vasıflarını göstermektedir. Zira otoriteden ve mesuliyetten anlaşılan, yönetenlerin icraatlarının hukuka uygunluğunun yanı sıra hukukun, fertlerin ve zümrelerin çıkarları uğruna keyfi davranış ve hukuk dışı uygulamalardan uzak oluşu, kolluk kuvvetlerinin değil hukukun hâkim olduğu, vatandaşın şahsiyetini zedelemekten onlar için, insanca yaşama ortamı hazırlamayı kendine görev bilen, insana değer veren, devlet anlaşılmalıdır.

4. Milli Devlet Nedir?

Nurettin Topçu, devlette bulunması zorunlu olan şartları verdikten sonra ideal bir devlette bulunması gereken vasıfları zikreder. O, ideal devletin milli devlet olduğunu ileri sürer. Milli devlet nedir? “Milli devlet, milletin yüzyıllarca gömülü iradesini dış tesirlerden koruyarak yaşatan devlettir. O, gücünü yüzlerce yıllık, bazen bin yıllık alın terinden ve Hak uğrunda dökülen kılıç kanından hayat alır. Onu, Osman Bey’le Yıldırım’ın ve Yavuz Selim’in iradesinden, Erzurum Kongresinin azmi ile Hüseyin Avni’nin aşkından ve Mehmet Akif’in imanından çıkarmasını bilenler kuracaklardır.”³³

³⁰ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, s.54.

³¹ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, s. 117.

³² Ahmet Tabakoğlu, “Nurettin Topçu’da Devlet Anlayışı”, s. 73.

³³ Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, s. 108.

Milli devlet, milleti ön planda tutan, emeğin hakkını veren, yabancıların isteklerine boyun eğmeyen, devletlerle yarışmayı değil halkı yaşatmayı öncelikli gören, iradesini mesuliyetle birleştirerek en alt tabakaya ulaşmayı şiar edinen, zorbalığı değil hukuku üstün tutan, gençliğini fikir ve irfanla yetiştiren, basını yayını milli terbiye ile adeta bir mektep gibi halkı aydınlatan, eğitimi para ile vermeyen, gerek iş gerekse beyin göçüne müsaade etmeyen devlettir.³⁴

Nurettin Topçu'ya göre, milli devletin çarşılarında ve salonlarında yabancı sesler ve renkler barınmaz. Milli devlet, kendi dilinin üstünlüğünü yabancı dillere gerek basın yayın yoluyla gerekse de eğitim kurumları vasıtasıyla yaşatabilen devlettir. Milli devlet, kültürü teknikten üstün tutan, ilmi gücü hakim kılan, mahkemede, eğitimde, sağlıkta ve ticaretle zengin ile fakir ayrılığını kaldıran devlettir. Zira zenginle fakir ayrımı bir millet içinde iki milletin ayrılmasıdır. Milli devlet bunu tanımaz, bu sefalete göz yummaz. Milli devlet, paranın ve kalabalığın değil, hakkın ve aşkın devletidir. Milli devlet teknikten önce insanı yetiştiren, insana önem veren devlettir. Milli devletin temeli iktisat değil ahlaklıdır.³⁵

Nurettin Topçu'nun Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlara sıcak bakmadığı, buna alternatif olarak milli devlet fikrini öne sürdüğü anlaşılmaktadır.

5. Devletin Vazifeleri

Devletçilik fikrini benimseyen Topçu, devletin ilk ve asli vazifesi devletçiliği hakkıyla yapabilmek olarak görmekte ve devletin vazifelerini şöyle sıralamaktadır:

"En başta ilahi iradeyi dosdoğru tercüme edecek ve her cephede beşerin imdadına yetişecek bir dini zümrenin teşkilatlanması devletin yardımına muhtaçtır. Onun yanında, devlet iradesini ve insan haklarını bu teşkilatla çerçevesiyle koruyucu olan ve üstün bir kültürle yetişmiş gençlerden mürekkep bir polis teşkilatı yapılmalıdır.

Bunun içindir ki ikinci dairede, ilkokul hocası ve hakim geliyor. İlkokul hocası kendi terbiye prensiplerini, üstündeki dini zümreden alır. Hakimler, kuvvetin kullanımında ilhamı cemaatin hayatını ilim ve anla-

³⁴ Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, s. 106-110.

³⁵ Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, s. 110.

yılla takip eden, yüksek kültürlü ve üstün seciyeli, idealist zabıta kuvvetlerinden alırlar.

Aradığımız nizamın üçüncü dairesinde, işle mülkiyet bulunuyor. Bütün vatandaşların iş sahibi yapmak, işsiz insan bırakmamak, devletin vazifesidir. Kolaylığa veya fazla kazanç getirdiği için, muayyen işlere koşan insanların nispetini yükseltmemelidir. Devlet, fertlerine iş teklifinde mecburiyetler ortaya koyabilmelidir.

Dördüncü dairede, sağlık ve yol davasını görüyoruz. Sosyal hekimliğin, yerini tamamıyla alması, her memleket için pek gecikmiş bir zurettir. Yol ise toprağın sağlığı, içtimai münasebetlerin temeli sayılır. Yolsuz memleket, kan damarları tıkanıp boğulmuş bir vücut gibidir.

Dinden yola kadar, ruhçu (spritualiste) bir devlet sisteminin merhalelerini gösterdik. Bu sistemin zirvesinde din ve disiplin, kaidesinde ise yol ve toprak davası gözüktü. Böyle bir nizam, hem kapitalizm, hem de komünizmin pençesinden kurtulmak için çırpınan insanlığımızın yarınki nizamı olacaktır."³⁶

B. DEMOKRASİ

1. Tanımı

Nurettin Topçu özellikle demokrasi konusu üzerinde kapsamlı bir tahlilde bulunmuştur. Topçu, demokrasiyi şöyle tarif eder: "Hâkimiyetin bütün millete yayılması ve devlet idaresinin milletin her ferdi tarafından kullanılması demektir."³⁷ "Vakia demokrasi, milletin kendi hâkimiyetini bizzat kendi eline almasıdır."³⁸

Topçu, demokraside bütün fertlerin mesuliyet kazandığını otoritenin cemiyete yayıldığını devlet iradesinin cemiyetin her ferdi tarafından kullanıldığını³⁹ ve demokrasinin uzun bir tarih içinde zulüm yapan hükümdarın zulmünden korunmayı en fazla teminat altına alan rejim olduğunu belirtir⁴⁰. O, bütün yönetim şekillerinde en önemli temel noktanın sorumluluk duygusu ve ahlak ilkesi olduğunu ifade etmiştir.

Hiç bir rejim kendiliğinden mutlak surette ne iyidir ne de kötüdür. Esas olan onu kullanacak insanın ruh ve ahlak yapısıdır. Demokrasi, in-

³⁶ Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s.163-165.

³⁷ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, s.61.

³⁸ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, s.63.

³⁹ Nurettin Topçu, *İradenin Davası*, s.61.

⁴⁰ Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s.144.

san hak ve hürriyetlerinin korunmasında en elverişli bir hukuki müessesedir. Fakat bu müessesenin başarısı, onu kullananların iyi niyetine bağlıdır. İyi niyet olmazsa demokrasiden, başka rejimlerden doğacak bütün kötülüklerin doğması beklenebilir. XX. Asır demokrasiyi bir din gibi benimsemiş bulunuyor. Zira bu rejim, eski monarşilerin zulmünü asırlarca çeken insanlığın kurtarıcısı olmuştur. Demokrasi, zorba idarelere karşı bir tepkidir. Ancak demokrasi, kendisinden beklenen gayeye ulaştırabilmek için, onu kullanan insanlardan kemal ve fazilet ister. Hem de monarşide bir fert veya zümrenin fazileti çok kere kâfi olduğu halde demokrasinin selameti için idareye iştirak eden ferdin, hatta oy kullandıkları için bütün halkın faziletli olması lazım gelecektir.⁴¹

2. Demokraside Mesuliyet İradesi

Nurettin Topçu' ya göre demokraside mesuliyet iradesi çok önemlidir ve mesuliyet iradesi hâkimiyetle birleştirilmemişse demokrasinin işlevsiz olacağını bildirmektedir.

“Mesuliyet iradesi ve onu yaşatan şahıs ortada bulunmayınca istediğimiz kadar demokratik rejimler icat ediniz, devlet yine yerinde sayar, yerlerde sürünür. Bunun içindir ki, düşünürler tarafından bu güne kadar en iyi hükümet şekli diye muayyen birisi gösterilmemiştir. Demokrasi uzun bir tarih içinde zulüm yapan hükümdarın zulmünden korunmayı en fazla teminat altına alan rejimdir. Eğer onun arkasında demokrasinin kendisinden başka bir kuvvet yaşamıyorsa, eğer böyle bir kuvvet en büyük mesuliyet iradesini en büyük hâkimiyetle birleştirmemişse demokrasinin yapacağı iş rüzgârın yapabileceğinden ileri gidemez mahsur yukarıdan veya aşağıdan veyahut her iki taraftan yani idare edenlerden veya halk tarafından gelebilir. Ya idare edenler demokrasiyi istismar ederler. Devlet reisi kendi adına Cumhurbaşkanı dedirtir, meclisi toplar lakin ordu kuvvetine veya başka bir kuvvete dayanarak emrine amade kullar toplayıp onları doyurmakla, dilediğine yine kanun yaptırır, müstebit hükümdardan daha fazla ezer. İşlerin mesuliyetini de etrafına topladığı kaselis (dalkavuk) güruhuna yükler, sonunda çekilir gider. Kaselisler ise karınların doyurup ta aşağı tabakanın arasına dağılınca ortada mesul bulunmaz mesuliyet silinir.”⁴²

⁴¹ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s. 7-8.

⁴² Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s.143-144.

Topçu'ya göre demokrasinin başarıya ulaşması için halkın siyasi hürriyete sahip olması yeterli değildir. Demokrasinin olgunlaşmamış bir halk kütlesinin elinde oyuncak olması her zaman mümkündür. O halde demokrasinin başarıya ulaşması için halka önderlik edecek olgun ve faziletli bir münevver zümrenin yetişmesi gerekir. Parti ile basın yayın organlarının menfaatlerinin örtüşmesi, halkın cehaletinden beter olabilir. Halkla beraber gazete ve partiyi de kuşatan temel büyük bir büyük daire lazımdır, işte bu temel büyük daire eğitimcilerin ve öğretmenlerin irşadıdır. Bu milletin çocuklarına verilecek ilim zihniyeti ve sorumluk ahlakı, tüm olumsuzlukları bertaraf edecektir.⁴³

Nurettin Topçu'ya göre peygamberimizin istişare rejimi halk demokrasisi değildir. Topçu, İslam'ın idare tarzının demokrasi olduğunu söylemeyi gerçeklere göz yummak olarak ifade etmektedir.⁴⁴

3. Demokrasiyi Tehdit Eden Unsurlar

Nurettin Topçu, büyük sermayeyi ve basını demokrasiyi tehdit eden unsurlar olarak görmektedir.⁴⁵ Topçu, fertlerin üstün kabiliyeti ile demokrasilerin oligarşiye dönüştürüleceğini ileri sürer. "Halk kendini şaşkırtan ve perde arkalarından idare eden sinsi kuvvetleri göremez. Halkın cehaleti en büyük düşmanı iken, bu cehlini hayatına hâkim kılmak kendi kendisine zulüm değildir de nedir? Ancak tatbikatta demokrasi, bazı fertlerin üstün kabiliyet ve zekâlarının önderliği ile kontrollü bir oligarşi halini alıyor. Hatta bazen üstün irade ve iktidara sahip bir ferdin etrafında ona itaatle yürüyenlerin kurduğu bir monarşiyi andırmaktadır. Böylece meclisler istişare yeri olmuyor ve bir ferdin yüksek zekâsının eseri orada sadece münakaşa edip oylanıyor. Bu hal, demokrasinin sınırlarına itilmiş aşırı bir şekil olmakla beraber lidersiz demokrasi, istikametini kaybetmiş sürüden farksızdır."⁴⁶

Nurettin Topçu, "halk oyunu" tahlil ederken şu neticeye varmaktadır: İlk ve esaslı unsur oy verici olan halktır; zira halkın ülke için genel istekleri ile şahsi menfaatleri birbirine zıt olabilmektedir. İkinci unsur da basındır; basın, belirli sermaye sahiplerinin ya da iktidara gelecek parti-

⁴³ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s. 9-10.

⁴⁴ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s.19.

⁴⁵ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s.17.

⁴⁶ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s. 30.

nin borazanlığını yapabilmektedir. Üçüncü unsur ise seçimleri idare edenlerdir; adaylıklar belirli kişiler etrafında dönmektedir. Milletın bütün fertlerine adaylık imkânı ve şartlarının bağışlandığını düşünmek hayaldır. Dolayısıyla seçim millet fertleri arasında değil işte bu adaylar arasında yapılmaktadır. Bu unsurlar iyi tahlil edilirse halkın oyunda bizzat kendi ruh kuvvetlerinden bulunmadığı görülecektir.⁴⁷

Seçimlerde, milletin tüm fertlerine adaylık imkânı vermenin realitede mümkün olmadığı açıktır. Günümüzde seçimlerde adaylıkların belirli kişiler etrafında döndüğü parası ve çevresi olanın aday olabildiği de bir gerçektir. İşte bundan dolayı Nurettin Topçu, halkın iradesini meclise yansıtamamanın rahatsızlığını duymaktadır.

4. Demokrasiyi Eleştirisi

Nurettin Topçu, demokrasiyi olumlu yanlarının yanında eleştirilebilecek uygulama örnekleri de sergiler.⁴⁸ Nurettin Topçu'nun demokrasiye yönelik eleştirileri mevcuttur, ancak demokrasi hakkında yapılan bu tenkitlerin mutlak olmadığı, zira olgunlaşmış bir demokraside bunların olmayacağını ifade etmektedir. Bu sistemde bilenle bilmeyen arasında farkın ortadan kaldırılması, keyfiyet yerine kemiyete önem verilmesi, yine bu sistemde menfaatçilerin sayısının olgun ve faziletli insanlardan daha çok olması, halkın gazeteler ve partiler vasıtasıyla kendi menfaatleri uğrunda halkı doğru yoldan uzaklaştırıldıkları, kanuna itaat duygusunun zayıflaması, aile içerisinde partacılık kavgalarının oluşması, zümrelerin, bölgelerin birbirine yer yer aykırı isteklerin olması, milli birlik ve beraberliğe zarar vermesi, büyük irade sahibi kişilerin yetişememesi, hürriyetin kötü emellere alet edilmesi, sorumluların bulunmaması, ahlaki düşüşe yol açıp zorbalığa imkan tanınması, sermayenin tehdidi altında olması, ahlaki ve manevi değerlere önem verilmemesi eleştiri noktalarıdır.⁴⁹

Nurettin Topçu, demokraside, çoğunluğun oyunu hak diye tanıması da azınlık yönünden bir haksızlık olarak görmektedir.⁵⁰ "Kanun rejimi olan demokraside kanuna itaat duygusu zayıflıyor. Çünkü halk "kanun yapan benim" diye biliyor. İtaat duygusunun gevşemesi ahlakın te-

⁴⁷ Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, s. 240.

⁴⁸ Muhammed Sarıtaş, "Nurettin Topçu'nun Fikir Dünyası", *Nurettin Topçu'ya Armağan*, Dergah Yay., İstanbul, 1992, s.93.

⁴⁹ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s. 8-37; Nurettin Topçu, *Ahlak Nizamı*, s. 62.

⁵⁰ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s. 30.

meli olan hürmet hissini de zayıflatıyor. Aile içindeki görevleri unutturan particilik kavgaları fertlerde fitne tohumlarını geliştiriyor.”⁵¹ “Büyük irade sahibi kişilerin yetişmesi zorlaşmıştır. Modern demokraside zevklerin sefaleti sanat idealini her gün biraz daha düşürmektedir. Kanunlara saygı anlayışı gevşemiştir. Halk kitlelerinin hâkim olduğu cemiyette büyük irade adamları aranmayacaktır. Her şey ortada ve orta seviyenin tam üzerindedir. Hep ortada ilerleyen hürriyeti belirsiz iradelerin ortalaması ile hangi hedefe doğru gidildiğini kestirmek güçtür. Demokrasinin taklitçilik yoluyla fertlere sürü halinde yaşama sevgisini aşılması yüzünden romantik zirvelere tırmanma çabaları kaybolmaktadır.”⁵² “Demokraside ahlak ideali de iflase doğru gitmektedir. Allah’a doğru götüren büyük ruhların basamağı tanınmayınca dinin de manası kalmıyor.”⁵³

“Demokrasi insanın büyük ve ilahi tarafını budayarak onun hırslarıyla menfaat emellerine hayat kazandırıyor. İlim, sanat ahlak ve din gibi insan ruhunun ideal atılışlarının Allah’a doğru ilerleyişi demokraside yön değiştirerek halkın hırslarına çevriliyor ve sefil ihtirasların çukurunda boğuluyor.”⁵⁴

“Demokrasinin dayandığı hürriyet ise hiçbir zaman ruhî ve ahlakî hürriyet manasını kazanamadı. O sadece yukarıdan gelecek zulümlerden halkın korunmasını sağlayıcı bir cihazı harekete geçirmiş bulunuyor.”⁵⁵ “Demokrasi, insan olarak bütün vatandaşların şahsiyetine hürmet esasına dayanmaktadır. Demokrasi ahlakının temeli hürmettir. İnsan şahsiyetine karşı duyulan saygı tam oldukça ve bütün vatandaşlar bu karşılıklı saygı esasını elden bırakmadıkça demokrasi cihazı mükemmel işleyecektir. Ancak ihtirasların insana saldırarak başkasına hürmet yerine nefsi için menfaat endişesini hâkim kıldıkları yere hakka hürmet fırsatı ele geçiren her vatandaş tarafından çığnenebileceğini düşünürsek demokrasi de fazilet yaşatmanın Monark’ın faziletinden daha güç ve ender olacağını kabul edebiliriz.”⁵⁶

Demokrasi halkın egemenliği olarak kabul edilir. Nurettin Topçu, olgunlaşmamış demokrasilerde halkın egemenliğini fikri bir parola ola-

⁵¹ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s. 23.

⁵² Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esasları*, s. 251-252.

⁵³ Nurettin Topçu, *Milliyetçiliğimizin Esaslar*, s. 249.

⁵⁴ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s.20.

⁵⁵ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s.17.

⁵⁶ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s. 28-32.

rak düşünür. Çünkü o, egemenliğin, halkın bütününe değil, halk içinde türeme fırsatı bulan bir sürü kuvvet zümrelerinin (baskı gruplarının) elinde olduğunu ileri sürer. O, bu tür demokrasileri monarşi gibi kuvvet rejimi olduğunu, halk rejimi olmadığını, tek kuvvet yerine çoğalan ve dağılan kuvvetlerin rejimi olduğunu belirtir. Dolayısıyla halkın kendini çepeçevre saran bu baskı ve menfaat gruplarının etkisi altında olduğunu düşünür.”⁵⁷

SONUÇ

Hiç şüphesiz Nurettin Topçu'nun sosyal olay ve olgulara bakışı devlet ve demokrasi konusu ile sınırlı değildir. O bireyin toplum içindeki yeri, din toplum ilişkisi, ekonomi, siyaset, ahlak gibi konuları kendine özgü yaklaşımla ele alması ve bunlara çözüm önerileri sunması ile 196-1970 'li yıllar Türk düşünce tarihinde ayrı bir öneme sahiptir.

Bu sınırlı çalışmayla yapılmak istenen Nurettin Topçu'nun devlet ve demokrasi konusuna yaklaşımının anlaşılmasına çalışmaktır. Nurettin Topçu devlet ve demokrasi anlayışını üç temele dayandırmaktadır. Bunlar; adalet ve hukuku temel alan merkezîyetçilik, halkın isteği ile Allah'ın iradesinin birleştiği yerde meydana gelen cihat yapıcı kudret olarak anlaşılması gereken otoritecilik ve yarının hesabını verme sancısını yüreğinde hissedebilen toplumların oluşturduğu sorumluluk duygusudur. Topçu'ya göre, mesuliyet sahibi, otoriteli, Allah'a hesap vermeye hazırlıklı, yıkıcı hareketleri engellemeye kabiliyetli idare en iyi devlet idaresidir.

Netice itibariyle denilebilir ki Nurettin Topçu, devlet ve demokrasi görüşlerinin temelini ahlakı yerleştirmektedir. Ona göre ahlak bir nizamdır. Ahlakî ilkeleri özümsemeyen bireylerin meydana getirdiği topluluğun yönetim şekli, adı ne olursa olsun başarısız olacaktır, toplumda huzursuzluk ve kargaşa, devlette ise bozulma ve çürüme yaşanacaktır.

⁵⁷ Nurettin Topçu, *Devlet ve Demokrasi*, s. 17.